

Prof. dr hab. Jerzy Zybert
Instytut Anglistyki
Społeczna Akademia Nauk
Warszawa

Recenzja rozprawy doktorskiej
mgr Danuty Ochotnej

**pt. Zróżnicowanie form komunikacyjnych na "agorze wirtualnej":
analiza komunikacji werbalnej i niewerbalnej w odniesieniu do
hybrydowego porządku komunikacyjnego**

Promotor: prof.dr hab. Stanisław Puppel

1. Struktura, treść i metodologia rozprawy:

Rozprawa pani mgr Danuty Ochotnej przedstawiona jest na 225 stronach, a jej część ściśle merytoryczna obejmuje 186 stron. Poprzedzona jest Wstępem i podzielona na cztery rozdziały. Każdy rozdział ma systematyczne podziały wewnętrzne, z własną numeracją i tytułem oraz konsekwentnie jest zakończony podsumowaniem. Pozostałe elementy struktury to bardzo bogata Bibliografia, w większości zawierająca źródła najnowsze, a także trzy Załączniki. Przyjęta struktura rozprawy sprawia, że jej układ jest w pełni logiczny, całość przejrzysta, czytelna i spójna, a od strony redakcyjnej praca jest nienaganna.

We Wstępie Autorka uzasadnia wybór podjętej tematyki badawczej, przedstawia swoje cele badawcze i sygnalizuje, że współczesne komunikowanie się na agorze wirtualnej często znacznie różni się od komunikowania się na agorze realnej. W tym kontekście wyjaśnia przyczyny, dla których w swoich badaniach nad zachowaniem komunikacyjnym na agorze wirtualnej oparła się głównie na teoriach komunikacyjnych Puppla.

W rozdziale pierwszym w sposób krótki, lecz czytelny, Doktorantka przedstawia najważniejsze modele komunikacyjne, co pozwala wprowadzić mniej obeznanego z

tematyką czytelnika do meritum rozprawy, ale też zmanifestować swoje kompetencje akademickie i wiedzę językoznawczą w zakresie komunikacji interpersonalnej. Teorie te omówione są z punktu widzenia roli, jaką w procesie komunikacji pełnią nadawca i odbiorca. Przedstawienie tych teorii w porządku chronologicznym pozwala prześledzić ich rozwój i ewolucję. Autorka zauważa, że spośród omawianych przez nią modeli, model sprzężenia zwrotnego zaproponowany przez De Fleura jest jedynym, który adekwatnie odwzorowuje akt komunikacji na agorze wirtualnej gdyż uwzględnia on nie tylko samych komunikatorów, ale też osoby trzecie (publiczność, słuchaczy), które uczestniczą w odbiorze komunikatu.

W następnych częściach rozdziału 1 uwagę czytelnika zwraca też rzetelne omówienie pojęcia transkomunikatora i jego roli, jako uczestnika procesu komunikacji oraz bardzo ciekawe przedstawienie porządków i syndromów komunikacyjnych; czyni to konsekwentnie powołując się na publikacje S. Puppla (ss,29-37).

W rozdziale drugim, zgodnie z jego tytułem, Doktorantka zajmuje się problemami dotyczącymi ekonomii języka. Rozpoczyna logicznie od ogólnych rozważań dotyczących zarządzania; służyć one jako wstęp do omówienia zjawiska zarządzania na agorze realnej jak i wirtualnej; jednocześnie wskazuje, że język, zgodnie z przywołaną teorią S. Puppla, można traktować jako instytucję, która wyróżnia się takimi cechami jak bojowość, ugodowość, użyteczność i ekspozycyjność. Następnie konsekwentnie omawia zagadnienie zarządzania komunikatorem i zasobami językowymi, oraz przedstawia charakterystykę współczesnego języka kolokwialnego w aspekcie jego poprawności i błędów popełnianych przez jego użytkowników wobec norm zgodnych z Ustawą o ochronie języka polskiego. Zauważa, że w Polsce język może być zagrożony nie tylko przez ekspansję j. angielskiego, ale też przez upowszechnianie się uproszczonego języka stosowanego w środkach powszechnego przekazu. Media niewątpliwie mają ogromny wpływ na kształtowanie opinii publicznej, ale nie jest pewne czy faktycznie kształtują też język (poza upowszechnianiem nowego słownictwa) – swoje twierdzenie Autorka opiera na opinii tylko jednego językoznawcy (Bugajski). W dalszej części tego rozdziału przedstawione są schematyczne podziały języka zaproponowane przez językoznawców polskich – w ostatnim z nich godne uwagi jest zwrócenia uwagi na istnienie kategorii języka elektronicznego.

W rozdziale trzecim Doktorantka zajmuje się formami komunikacyjnymi stosowanymi na agorze wirtualnej. Dla ich zilustrowania postanowiła pierwiej przedstawić sposoby ich użycia w świecie realnym, co ułatwia wykazanie różnic między nimi. Przypomina znaczenie i rozumienie pojęć przestrzeni i agory i wyjaśnia ich specyficzne wykorzystanie w swojej rozprawie. Podobnie jak to zaznaczone jest wielokrotnie w pracy, odwołując się do teorii S. Puppla przedstawia swoje widzenie miejsca i natury agory. Dalej, w kolejnych podrozdziałach omawia zasoby językowe użyte w rzeczywistości realnej w trzech porządkach komunikacyjnych: oralno-wokalnym, pisano-graficznym, oraz hybrydowym. W pierwszym z nich prezentuje najważniejsze elementy komunikacji interpersonalnej, gdzie omawia istotną dla rozprawy bardzo ciekawą teorię Hertleya (2006). Dalej zwraca uwagę na role i rolę komunikatorów i na stosowane przez nich strategie. Końcowe części tego rozdziału wnoszą ciekawe i wartościowe spostrzeżenia dotyczące komunikacji w Internecie poprzez różne typy relacji między jego użytkownikami, takie jak grupy dyskusyjne, poczta elektroniczna, czaty, blogi, itd. Konsekwentnie, rozdział czwarty, ostatni, przedstawia wyniki badań przeprowadzonych przez Doktorantkę dla celów dysertacji. Badania te zostały przeprowadzone na podstawie analizy korpusu tekstów pozyskanych z Internetu oraz z wykorzystaniem narzędzia, jakim był przygotowany przez Nią kwestionariusz.

W pierwszym przypadku badania objęły cztery rodzaje tekstów: są to blogi, fora internetowe, portale informacyjne i czaty. Autorka wyjaśnia cele ich stosowania, analizuje ich formę językową (składnię, słownictwo, interpunkcję, itd.), skupia się na emotikonach i interpretuje treści blogów. Jednakowoż, nie zawsze wyjaśnia, w jakim stopniu dostrzeżone niepoprawności i oczywiste błędy językowe są zamierzone i czemu mają służyć. W drugim typie badań, tj. ankietowych, przeprowadzona jest analiza ilościowa, w której czynnikiem wyróżniającym komunikatorów internetowych jest ich wiek. Nie wspomina jednak w jakim celu ankietę uwzględnia także czynniki płci, wykształcenia i miejsca zamieszkania.

W mojej opinii rozprawa doktorska mgr Danuty Ochotnej ma szereg zalet, a główną jest wybór samej tematyki. Wobec bezprecedensowego rozwoju komunikacji za pośrednictwem środków masowego przekazu świadczy to o Jej wrażliwości językowej na zmieniające się warunki i cele komunikacji. Przedstawione w rozprawie

badania dowodzą, że mimo uznania porządku audio-wokalnego za najważniejszy w komunikacji międzyludzkiej, komunikacja w porządku hybrydowym uzyskuje obecnie coraz wyższą rangę. Pragnę zauważyć, że rozdział 2 dowodzi dużego odczytania Autorki w literaturze przedmiotu, jednakże nie wnosi szczególnie istotnych elementów do meritum dysertacji; widziałbym tutaj uwagi dotyczące takich kwestii jak wpływ języka medialnego na skuteczność komunikowania czy próba odpowiedzi na pytanie od czego i w jakim stopniu zależy efektywność komunikacji.

Powszechna komputeryzacja i wzgląd na coraz szersze korzystanie z Internetu w komunikacji wskazuje na celowość badań nad specyficznym językiem w nim używanym. Dla przykładu, pozwolę sobie zauważyć, że jeszcze stosunkowo niedawno, bo w roku 2001, pisząc o języku Internetu David Crystal nawet nie wspomniał blogów, chociaż wyróżnił takie sposoby komunikowania jak *e-mail*, *chatgroups*, *virtual worlds*, *Web*. Obecna popularność blogów świadczy o bezprecedensowym rozwoju komunikacji generalnie oraz potwierdza wyniki badań mgr Ochotnej wskazujące na coraz szersze korzystanie z nowych form komunikacji. Uważam, że m.in. właśnie dlatego należy docenić podjęcie przez Nią tak frapującego tematu, jakim jest komunikacja w przestrzeni publicznej, a zwłaszcza w obszarze języka jakim posługują się internauci. Niemniej jednak uważam, że nie podała wystarczających argumentów wyjaśniających powody, dla których język stosowany w komunikacji przybrał formy internetowe, które są przedmiotem analizy przeprowadzonej przez Doktorantkę.

Przyznaję, że wyniki badań zostały przedstawione skrupulatnie i rzetelnie. Szkoda jednak, że w swojej analizie tekstów, zwłaszcza przy omawianiu blogów, Doktorantka nie pokusiła się o wskazanie wpływu języka angielskiego na współczesną polszczyznę, mimo że w rozdziale 2 wspomina o jej zagrożeniu.

Mam jedną uwagę krytyczną; mianowicie stwierdzam, że omawiając poszczególne zagadnienia często odwołuje się do wykorzystywanych źródeł dość jednostronnie. Na przykład, w sekcji 3.2.6 opiera się wyłącznie na jednym źródle (Brownell 2012), a w sekcji 3.3 prawie wyłącznie na Klemensiewicz (1961). Czy nie znalazła innych, podobnych lub alternatywnych podejść do omawianych kwestii?

Pod względem redakcyjnym rozprawa nie budzi wątpliwości, chociaż zauważone zostały drobne potknięcia: np. wbrew stwierdzeniu Autorki, że praca

podzielona jest na pięć rozdziałów (s.11, pierwsze zdanie ostatniego akapitu), faktycznie są cztery. Moje zastrzeżenie budzi stosowanie akronimów takich jak np. HCA od angielskiego terminu Human Communication Agent – w polskim tłumaczeniu Ludzki Uczestnik Komunikacji. Skoro rozprawa jest napisana w języku polskim, czy nie byłoby bardziej właściwe stosowanie akronimu LUK?. Ponadto, angielski i polski są używane wymiennie: niektóre rysunki i wykresy zamieszczone w rozdziale pierwszym opisane są w języku angielskim, inne w polskim. Natomiast chwalebna jest bardzo niewielka liczba literówek.

Wniosek końcowy

Reasumując, uważam, że recenzowana rozprawa zasługuje na uznanie jej za pracę dojrzałą i wartościową. Autorka wykazuje bardzo dobrą znajomość tematyki związanej z treścią rozprawy i umiejętność wykorzystania swojej wiedzy w przeprowadzonych badaniach. Zastosowana metodologia badawcza, a także metoda analizy uzyskanych danych i ich opisu pozwoliły Jej zrealizować zamierzone cele. Moje zastrzeżenia nie umniejszają mojej pozytywnej oceny rozprawy. W konsekwencji stwierdzam, że dysertacja doktorska pani mgr Danuty Ochotnej pt. **Zróżnicowanie form komunikacyjnych na "agorze wirtualnej": analiza komunikacji werbalnej i niewerbalnej w odniesieniu do hybrydowego porządku komunikacyjnego** spełnia ustawowe wymagania stawiane rozprawom doktorskim w aktualnie obowiązujących przepisach. Wobec tego wnioskuję o dopuszczenie jej Autorki do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Warszawa, 15.05.2015 r.

